

Energetyka®

PROBLEMY ENERGETYKI I GOSPODARKI PALIWOWO-ENERGETYCZNEJ **11/2016**
ISSN 0013-7294 CENA 20 ZŁ (w tym 5% VAT) (749)

25 lat
years

Z okazji świąt Bożego Narodzenia składamy życzenia spokoju ducha,
a także wielu radosnych chwil w gronie najbliższych.
Niech Nowy Rok 2017 przyniesie niemało satysfakcji zawodowej
oraz pomyślność w życiu osobistym.

Ecol Sp. z o.o., Rybnik

www.ecol.com.pl

3. Przedstawiony przykład projektowania zmęczeniowego wykazał, że kryterium Carpintierego zwiększa masę (koszty) konstrukcji nie gwarantując zwiększenia jej trwałości.

PIŚMIENNICTWO

- [1] Sakane M., Ohnami M., Sawada M.: *Fracture Modes and Low Cycle Biaxial Fatigue Life at Elevated Temperature*, "Journal of Engineering and Technology" 1987, Vol. 109, p. 236-243.
- [2] Carpinteri A., Spagnoli A.: *Multiaxial high-cycle fatigue criterion for hard metals*, "International Journal of Fatigue" 2001, 23, p. 135-145.
- [3] Kurek M.: *Trwałość zmęczeniowa wybranych materiałów konstrukcyjnych przy różnych kątach orientacji płaszczyzny krytycznej*, XXVI Sympozjum „Zmęczenie i mechanika pękania”, Bydgoszcz-Fojutowo, 2016, streszczenie referatów s. 59-60.
- [4] Karolczuk A., Macha E.: *Critical planes in multiaxial fatigue*, "Materials Science Forum" 2005, Vol. 482, p. 109-114.
- [5] Macha E.: *Generalization of fatigue fracture criteria for multiaxial sinusoidal loadings in the range of random loadings* [in:] Biaxial and Multiaxial Fatigue, EGF 3 1989 (Edited by M.W. Brown and K.J. Miller), Mechanical Engineering Publications, London, p. 425-436.
- [6] Walat K., Łagoda T.: *Lifetime of semi-ductile materials through the critical plane approach*, "International Journal of Fatigue" 2014, vol. 67, p.73-76.
- [7] Haney M. A.: *Topology Optimization of Engine Exhaust-Washed Structures*, Ph.D. Dissertation, Dept. of Mechanical and Materials Engineering, Wright State University, Dayton, OH, 2005.
- [8] Mrzygłód M.: *Algorytm optymalizacji topologicznej konstrukcji ciągłych z ograniczeniami zmęczeniowymi*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Monografia 431. Mechanika, ISSN 0860-097X, 2013.
- [9] Mrzygłód M.: *Application of bio-inspired algorithm of structural optimization to automated design*. Proceedings of the 4th International Joint Conference on Computational Intelligence, 302-305, 2012. SciTePress. DOI:10.5220/0004157803020305.
- [10] ANSYS® Academic Research, Release 16.2, Help System, ANSYS Mechanical APDL, ANSYS, Inc. 2015.

Katarzyna Makowska

Institut Transportu Samochodowego, Warszawa

Zbigniew L. Kowalewski

Institut Transportu Samochodowego, Warszawa

Institut Podstawowych Problemów Techniki PAN

Ocena stopnia degradacji materiałów ferromagnetycznych technikami magnetycznymi

Evaluation of degradation level in ferromagnetic materials by means of magnetic techniques

Nieniszczące metody opierające się na wykorzystaniu efektu Barkhausena i emisji magnetoakustycznej stosowane są do badań materiałów ferromagnetycznych. Efekt Barkhausena polega na skokowym przebiegu zmiany namagnesowania ferromagnetyka pod wpływem zmieniających się warunków zewnętrznych [1]. W przypadku, gdy zmiana namagnesowania ferromagnetyka występuje pod wpływem natężenia pola magnetycznego, mówi się o magnetycznym efekcie Barkhausena. Polega on głównie na wymuszeniu skokowych ruchów granic domenowych przez zmianę natężenia pola magnetycznego [2]. W przypadku stali są to granice typu 180° oraz 90°. Kąty oznaczają względne kierunki namagnesowania sąsiednich domen [3]. Ściany domenowe są chwilowo hamowane przez bariery mikrostrukturalne, takie jak:

granice ziaren, wydzielenia, dyslokacje czy pustki, a następnie uwalniane pod wpływem zmian pola magnetycznego. Skokowe ruchy granic domenowych (tzw. skoki Barkhausena) generują fale elektromagnetyczne, które wywołują indukcyjną magnetyczną impulsu napięcia emisji Barkhausena do zbliżonego materiału cewki detekcyjnej [1].

Emisja magnetoakustyczna jest sygnałem akustycznym generowanym w stalach przez ruch ścian domenowych materiału typu 90° w wyniku zmiany objętości materiału o niezerowej magnetostrykcji. Ściany domenowe typu 180° nie powodują lokalnych zmian odkształcenia [4]. Uważa się również, że obecność maksimów emisji magnetoakustycznej jest związana z powstawaniem i anihilacją ścian domenowych [5].

Biorąc powyższe fakty pod uwagę można stwierdzić, że udział w tworzeniu sygnału Barkhausena mają dwie populacje granic domenowych (180° i 90°), natomiast w generowaniu sygnału emisji magnetoakustycznej tylko populacja granic domenowych (90°) [6]. W praktyce oznacza to, że wartości sygnału Barkhausena są wyższe niż sygnału emisji magnetoakustycznej. Obie metody badawcze są technikami powierzchniowymi, przy czym szum Barkhausena może być odczytywany z głębokości do ok. 1 mm, natomiast emisji magnetoakustycznej z głębokości do ok. 10 mm [6], a zatem w przypadku próbek o niewielkiej grubości z całej ich objętości. Wadą pomiarów emisji magnetoakustycznej jest konieczność przeprowadzenia badań w wyciszonych pomieszczeniach ze względu na konieczność redukcji zakłóceń sygnału falami akustycznymi.

Program badań i uzyskane wyniki

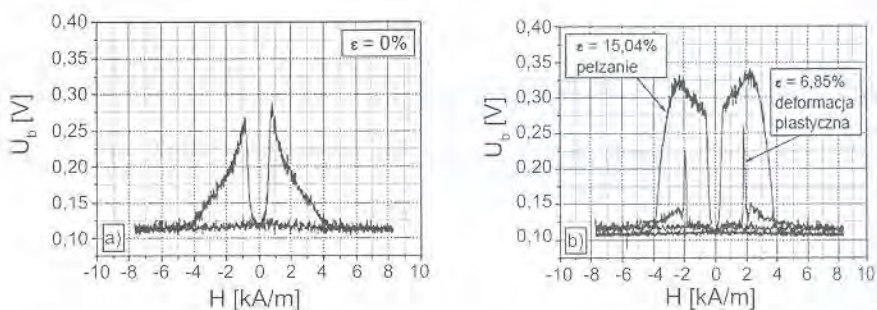
Materiał testowy stanowiła stal 40HNMA o następującym wagowym składzie chemicznym: 0,44% C, 0,31% S, 0,64% Mn, 0,015% P, 0,010% S, 0,74% Cr, 0,02% Mo, 1,40% Ni, 0,015% Al, 0,16% Cu, 0,50% Ti, 0,03% W, reszta Fe. Badania mikrostruktury materiału wykazały, że charakteryzuje się on strukturą sorbityczną z zachowanym iglastym układem pomartenzycytnym. W niektórych obszarach równomiernie rozłożonego sorbitu zauważono, że iglasty układ pomartenzycytny nie został w pełni zachowany. Sumaryczny udział tych obszarów wyniósł około 2%. Na podstawie wyników standardowej próby rozciągania określono następujące właściwości mechaniczne testowanej stali: $R_{m1,2} = 1153$ MPa, $R_m = 1246$ MPa, $E = 207$ GPa, $\Lambda = 15$ % [7, 8].

Próbki stalowe o długości pomiarowej 40 mm i wymiarach przekroju 5×7 mm poddano obciążeniom mechanicznym. Dla jednej partii próbek przeprowadzono testy pełzania przyspieszonego przy stałym obciążeniu rozciągającym, zapewniającym naprężenie nominalne 250 MPa, w temperaturze 500°C , natomiast

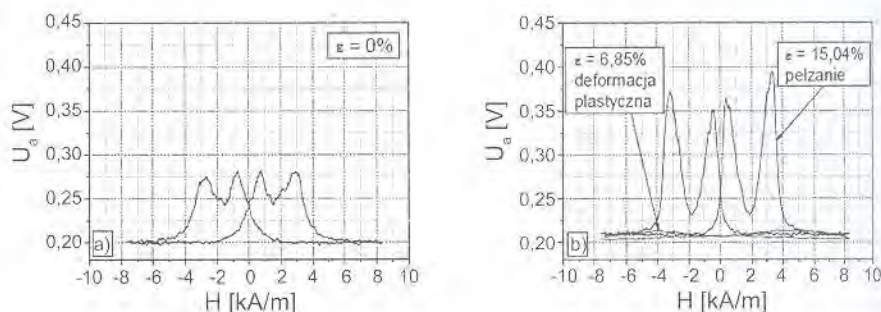
próbki z drugiej partii poddano deformacji plastycznej wskutek rozciągania przy monotonicznie narastającym obciążeniu w temperaturze pokojowej. Każdy test pełzania i plastycznego płynięcia zatrzymywano po określonym czasie obciążania w celu otrzymania materiału o zróżnicowanym stopniu odkształcenia, a tym samym o odmiennych właściwościach mechanicznych. W przypadku pełzania wartości odkształcenia, przy których zatrzymywano próby, wynosiły odpowiednio: 0,27%, 1,48%, 1,57%, 1,90%, 3,19%, 4,43%, 6,96%, 7,06%, 15,04%, 15,07%, natomiast w przypadku deformacji plastycznej: 0,22%, 0,79%, 1,39%, 1,78%, 3,04%, 4,23%, 6,85%, 6,88% [7, 8]. Oba zastosowane procesy deformacyjne przebiegały przy udziale odmiennych mechanizmów. Podczas prób pełzania był to poślizg oraz wspinanie dyslokacji, natomiast głównym mechanizmem odkształcenia podczas plastycznego płynięcia był tylko poślizg dyslokacji [9]. Po etapie wstępnej deformacji próbek wykonano badania poziomu szumu Barkhausena oraz emisji magnetoakustycznej, wykorzystując do tego celu urządzenie szerzej opisane na przykład w pracy [7], a następnie testy rozciągania do zniszczenia tych próbek.

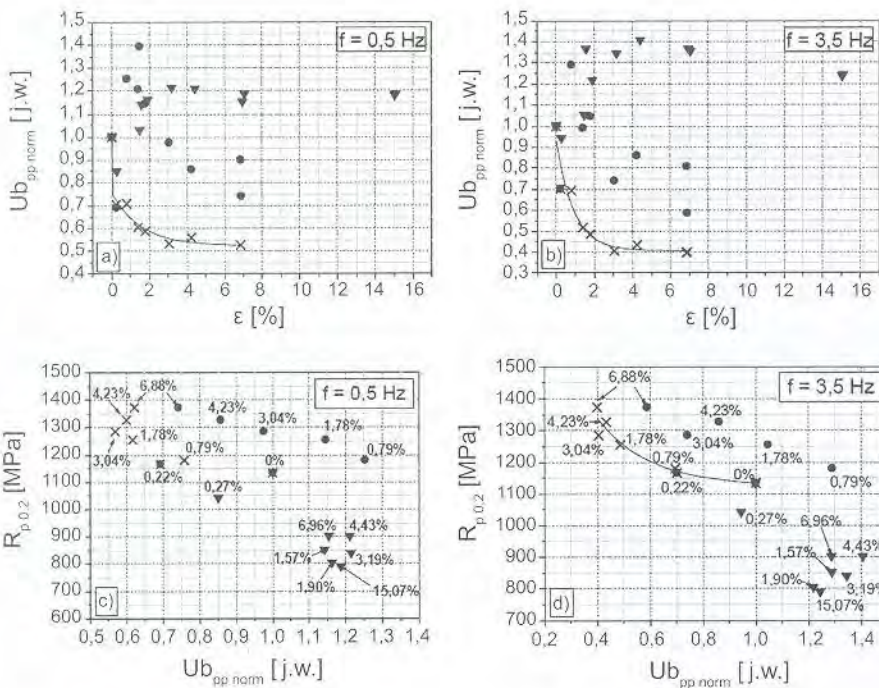
Na rysunku 1 zamieszczono przykładowe obwiednie napięcia skutecznego szumu Barkhausena w warunkach magnesowania dla $f = 0,5$ Hz. Stwierdzono, że próbka bez wstępnej deformacji charakteryzuje się pojedynczym maksimum (rys. 1a). Wprowadzenie do badanego materiału odkształcenia wskutek pełzania zmienia kształt (amplitudę i szerokość) obwiedni, natomiast wprowadzenie odkształcenia wskutek rozciągania w temperaturze pokojowej powoduje dodatkowo pojawienie się drugiego maksimum (rys. 1b). Przyczynę tych zmian opisano w pracach [7,8]. W przypadku emisji magnetoakustycznej sygnał pochodzący od próbki nieodkształconej charakteryzuje się podwójnym maksimum, a proces rozciągania powoduje transformację sygnału z dwoma maksymalnymi pikami w sygnał z pojedynczym maksimum. Pełzanie zmienia jedynie profil obwiedni emisji magnetoakustycznej (rys. 2) [7].

Rys. 1. Obwiednie napięcia skutecznego szumu Barkhausena stali 40HNMA
a) w stanie dostawy,
b) po pełzaniu lub po deformacji plastycznej, dla częstotliwości prądu magnesującego $f = 0,5$ Hz [7]

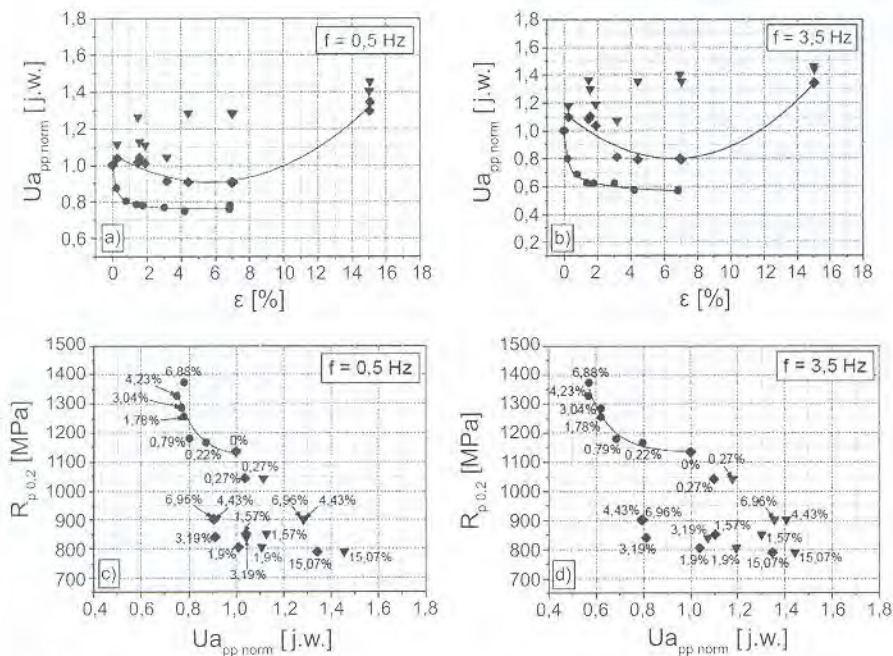

Rys. 2. Obwiednie napięcia skutecznego emisji magnetoakustycznej stali 40HNMA
a) w stanie dostawy,
b) po pełzaniu lub po deformacji plastycznej, dla częstotliwości prądu magnesującego $f = 0,5$ Hz [7]

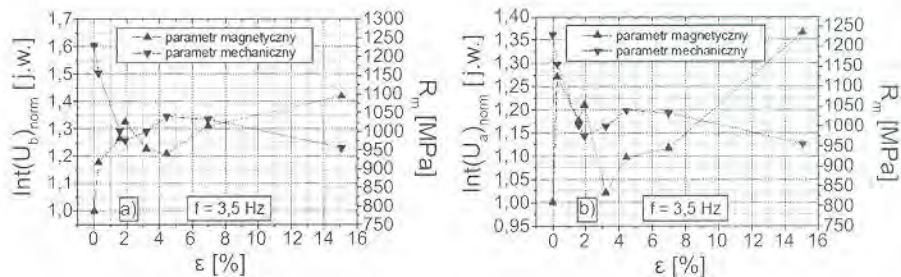
Rys. 3. Związek między amplitudą obwiedni rms szumu Barkhausena i odkształceniem: a) $f = 0,5$ Hz, b) $f = 3,5$ Hz oraz związek pomiędzy umowną granicą plastyczności a amplitudą z obwiedni rms szumu Barkhausena: c) $f = 0,5$ Hz, d) $f = 3,5$ Hz; oznaczenia: trójkąty – pełzanie; kółka – deformacja plastyczna, lewy pik; krzyżyki – deformacja plastyczna, prawy pik [7]

Rys. 4. Związek między amplitudą obwiedni rms emisji magnetoakustycznej i odkształceniem: a) $f = 0,5$ Hz, b) $f = 3,5$ Hz oraz związek pomiędzy umowną granicą plastyczności a amplitudą z obwiedni rms emisji magnetoakustycznej: c) $f = 0,5$ Hz, d) $f = 3,5$ Hz; oznaczenia: trójkąty – pełzanie, prawy pik; romby – pełzanie, lewy pik; kółka – deformacja plastyczna [7]

Z obwiedni rms sygnału szumu Barkhausena i emisji magnetoakustycznej wyznaczono ich amplitudy. Przebieg amplitudy wyznaczonej z obwiedni sygnału napięciowego emisji Barkhausena ($U_{b_{pp}}$) dla różnych częstotliwości przedstawiono na rysunku 3a i 3b. Parametr ten dla próbek po pełzaniu początkowo szybko wzrasta w zakresie stosunkowo małych wartości odkształcenia

(do ok. 3%), a następnie nieznacznie maleje. Zmiany te są bardziej widoczne dla wyższej częstotliwości ($f = 3,5$ Hz, rys. 3b) niż dla niższej ($f = 0,5$ Hz, rys. 3a). W przypadku deformacji plastycznej amplituda lewego piku (niższe wartości natężenia pola magnetycznego H) wzrasta, podobnie jak w przypadku pełzania, natomiast po przekroczeniu odkształcenia $\epsilon \approx 1,5\%$ gwałtownie

Rys. 5. Porównanie zmian całki z obwiedni napięcia skutecznego szumu Barkhausena ze zmianami R_m stali 40HNMA w funkcji ε - a), porównanie zmian całki z obwiedni napięcia skutecznego emisji magnetoakustycznej ze zmianami R_m stali 40HNMA w funkcji ε - b) [7]

maleje (rys. 3a i 3b). Tendencja ta jednak zanika dla wyższej częstotliwości badania $f' = 3,5$ Hz. Amplituda prawego piku emisji magnetoakustycznej (wyższe natężenia pola magnetycznego H) dla obu częstotliwości zależy wykładniczo od odkształcenia. Wykresy przedstawione na rysunku 3c i 3d przedstawiają związek pomiędzy $R_{p0,2}$ a parametrem $U_{b,pp}$. Na wykresach podano wartości wstępnej deformacji. Zauważono, że odpowiedni dobór częstotliwości prądu magnesującego umożliwia zidentyfikowanie związku wykładniczego $R_{p0,2} - U_{b,pp}$ dla materiału po deformacji plastycznej.

Na rysunku 4 przedstawiono graficznie analogiczne związki pomiędzy amplitudą emisji magnetoakustycznej a odkształceniem (rys. 4a i 4b) i umowną granicą plastyczności (rys. 4c i 4d). W przypadku tego rodzaju sygnału można podjąć próbę określenia stopnia pełzania dla obu częstotliwości prądu magnesowania. Z kolei wyraźne zmiany tego parametru dla próbek po rozciąganiu występują dla wartości ε do ok. 1%. Mimo że związek pomiędzy sygnałem emisji magnetoakustycznej a umowną granicą plastyczności można określić funkcjami dla obu częstotliwości, szacowanie $R_{p0,2}$ jest utrudnione ze względu na zbyt małe różnice $U_{a,pp}$.

Na rysunku 5 przedstawiono graficznie wartości całki wyznaczonej z obwiedni rms szumu Barkhausena oraz emisji magnetoakustycznej, a także wartości wytrzymałości doraźnej w funkcji odkształcenia. Zmiany całki wyznaczonej z obwiedni napięcia skutecznego szumu Barkhausena w funkcji wstępnej deformacji pełzania w zestawieniu ze zmianami granicy wytrzymałości doraźnej (rys. 5a) miały charakter lustrzany, tj. gdy $\text{Int}(U_{b,form})$ zwiększała się, to R_m malała i odwrotnie. W podobny sposób, chociaż nie tak już symetryczny, zmieniały się całka z obwiedni napięcia skutecznego emisji magnetoakustycznej oraz R_m (rys. 5b).

Wnioski

Sygnały napięciowe szumu Barkhausena oraz emisji magnetoakustycznej pozwalają zidentyfikować wczesny etap pełzania lub plastycznego płynięcia materiału, a także rozróżnić oba z wymienionych procesów deformacyjnych. Dobór odpowiedniej częstotliwości prądu magnesującego szumu Barkhausena umożliwia oszacowanie umownej granicy plastyczności materiału po rozciąganiu. Wyniki badań wskazują, że całka z obwiedni napięcia skutecznego szumu Barkhausena lepiej charakteryzuje właściwości mechaniczne niż całka wyznaczona z obwiedni napięcia skutecznego emisji magnetoakustycznej. Okazuje się, że w opisie charakterystyk mechanicznych bardziej istotny jest udział obu populacji ścian domenowych 180° i 90° niż głębokość, z jakiej

jest odbierany sygnał napięciowy [7]. W zależności od warunków pomiarowych dla metody szumu Barkhausena, która jest techniką powierzchniową, sygnał może być odbierany z głębokości mniejszej niż 1 mm, a za zmiany właściwości magnetycznych odpowiedzialne są obie populacje ścian domenowych 180° i 90° . Z kolei dla metody emisji magnetoakustycznej, której sygnał jest odbierany z głębokości do około 10 mm [6] (w danym przypadku jest to cała objętość próbki o wymiarach: 5 mm × 7 mm × 40 mm pod cewką magnesującą), o zmianach właściwości mechanicznych decyduje tylko jedna populacja granic domenowych typu 90° .

PIŚMIENNICTWO

- [1] Jiles D.: *Dynamics of domain magnetization and the Barkhausen effect*, "Czechoslovak Journal of Physics" 2000, Vol. 50, No. 8, 893-968.
- [2] Blaow A., Evans J.T., Shaw B.A.: *The effect of microstructure and applied stress on magnetic Barkhausen emission in induction hardened steel*, "Journal of Materials Science" 2007, Vol. 42, No. 12, 4364-4371.
- [3] Piech T.: *Badania magnetyczne. Wykorzystanie efektu Barkhausena*, Biuro Gamma, Warszawa 1998.
- [4] Augustyniak B., Piotrowski L., Chmielewski M.: *Impact of frequency and sample geometry on magnetoacoustic emission voltage properties for two steel grades*, "Journal of Electrical Engineering" 2008, Vol. 59, No. 7, s. 33-36.
- [5] Augustyniak B.: *Zjawiska magnetoakustyczne i ich wykorzystanie w nieniszczących badaniach materiałów*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2003.
- [6] O'Sullivan D., Cotterell M., Cassidy S., Tanner D.A., Mészáros I.: *Magneto-acoustic emission for the characterisation of ferritic stainless steel microstructural state*, "Journal of Magnetism and Magnetic Materials" 2004, Vol. 271, No. 2-3, 381-389.
- [7] Makowska K.: *Metodyka oceny stanu uszkodzenia materiałów poddawanych laboratoryjnie symulowanym obciążeniom eksploatacyjnym*, Praca doktorska, IPPT PAN, 2014.
- [8] Makowska K., Kowalewski Z.L.: *Możliwości wykorzystania szumu Barkhausena do oceny mikrostruktury i właściwości mechanicznych materiałów*, „Energetyka” 2015, vol. 736, nr 10, 664-667.
- [9] Frost H.J., Ashby M.F.: *Deformation-mechanism maps, The Plasticity and Creep of Metals and Ceramics*, Oxford, New York, Sydney, Pergamon Press, 1982.